



Deel van Bovenkerkerpolder. De donkere percelen zijn uitgesteld maaien. Rechts in het midden een kuikenveld (dat ongemeaide blokje gras) en helemaal rechts twee zwarte percelen. Dat zijn voormalige maispercelen die hier net waren ingezaaid met een kruidenrijk graslandmengsel.

foto Harm Botman

‘Lerend beheren’ voor effectief weidevogelbeheer

Actuele gebiedskennis over weidevogels is de basis voor het collectieve weidevogelbeheerplan, maar het vereist ook adequate communicatie en nauwe samenwerking tussen alle betrokkenen in het veld. Dit artikel beschrijft de mogelijkheden voor het verbeteren van de communicatie in het veld tussen boeren, vrijwilligers en gebiedscoördinatoren, waardoor het weidevogelbeheer daar wordt ingezet waar daadwerkelijk de weidevogels zijn. Dit hele proces van plannen, uitvoeren, evalueren en aanpassen noemen we ‘Lerend beheren’.

Praktijkvoorbeeld: Amstelland.

— Aad van Paassen (Landschapsbeheer Nederland), Astrid Manhoudt (Veelzijdig Boerenland) en Mark Kuiper (NatuurBeleven)

> MET DE START VAN het Subsiestelsel Natuur- en Landschapsbeheer (SNL) zijn gebiedscoördinatoren aangesteld door de provincie die per gebied jaarlijks een collectief weidevogelbeheerplan opstellen. Hierin worden met boeren beheerafspraken gemaakt over aangepast graslandbeheer ten behoeve van de bescherming van de weidevogels. Daarnaast wordt sinds 2012 de mogelijkheid geboden om in te spelen op veranderingen in de weidevogelpopulatie tijdens het seizoen via last minute beheer, en voor het beheerplan voor het volgende jaar via flexibel beheer. Kennis over waar weidevogels broeden is essentieel voor het opstellen van dit weidevogelbeheerplan. Doel van het beheerplan is weidevogels een goed broedsucces te bezorgen door het realiseren van voldoende oppervlakte kruidenrijk en open grasland, ook wel kuikenland genoemd. Dit fungeert dan als opgroeigebied voor kuikens van weidevogels zoals de grutto, zodat ze niet voortijdig sneuvelen door voedselgebrek, maaien of predatie. Bij het overleg met boeren zijn de locaties van de weidevogelterritoria bepalend voor de keuze op welke percelen een beheercontract tussen boer en gebiedscoördinator afgesloten wordt. De nieuwe flexibiliteit in beheer onder de SNL komt alleen tot zijn recht wanneer er in de loop van het seizoen voortdurend veldinventarisaties worden uitgevoerd en de communicatie tussen alle betrokkenen tijdens het seizoen optimaal is.

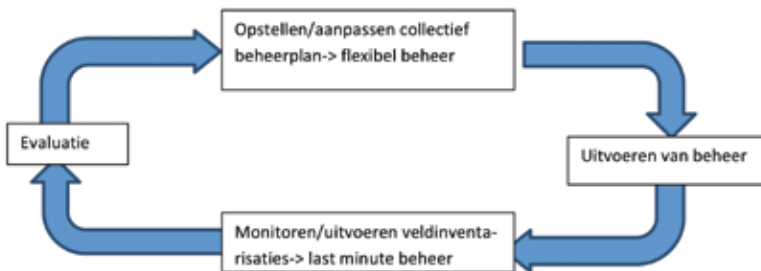
Weerbarstige praktijk

In de praktijk zijn de benodigde veldgegevens (locaties van waargenomen vogels en gevonden nesten) vaak niet op elk gewenst moment beschikbaar voor de sturing op het beheer. Om weidevogels niet onnodig

te verontrusten, zoeken vrijwilligers namelijk alleen op percelen met nestbescherming en niet daarbuiten. Een deel van de gevonden nesten wordt (nog) niet direct ingevoerd in de database Weidevogelgegevens van Landschapsbeheer Nederland. Indien wel ingevoerd, ontbreken nog vaak de geografische coördinaten van de nesten. Veel boeren (zonder vrijwilligers) tekenen alleen nesten in op de stalkaart en voeren ze nog niet in in de database. De gebiedscoördinator beschikt in zulke situaties niet tijdig over alle beschikbare en benodigde informatie t.a.v. de spreiding en de ontwikkeling van de weidevogelpopulatie.

Proces van Lerend beheren

‘Lerend beheren’ houdt in dat het collectieve weidevogelbeheer voortdurend wordt aangepast aan de actuele situatie. Weidevogels zijn immers wel plaatstrouw, maar toch zijn er elk jaar verschuivingen in locaties waar vogels broeden en/of waar ze ten tijde van het maaien met hun jongen lopen. Continue veldinventarisaties (locaties van waargenomen vogels en nestvondsten) geven een beeld van de actuele verspreiding van de weidevogels. Op basis van die informatie wordt in de loop van het seizoen last minute beheer afgesloten, zoals het creëren van een (extra) rustperiode op percelen met nesten en/of pullen. Na het weidevogelseizoen vindt evaluatie van de via veldinventarisaties verkregen gegevens plaats. Als er verschuivingen of uitbreidingen in territoria van de weidevogels zijn, waardoor nieuw of meer kuikenland nodig is, dan wordt het plan voor het daaropvolgende jaar aangepast. Omgekeerd wordt het beheer ook geëvalueerd: indien op een perceel met rustperiode al twee jaar geen nesten of vogels met jongen zijn waargenomen, wordt het contract opgezegd. Zodra er weer weidevogels broeden, is een contract weer mogelijk. Op deze wijze wordt vormgegeven aan flexibel beheer. ‘Lerend beheren’ is dus een cyclus van beheer plannen, uitvoeren, evalueren en zo nodig aanpassen en vindt jaarlijks plaats (zie figuur 1). Het is een continue proces om de doelstelling ‘voldoende broedsucces voor weidevogels’ te realiseren, met een BTS (Bruto Territoriaal Succes) van 65% of meer. De hierboven beschreven aanpak wordt uitgevoerd per deelgebied of polder binnen een collectief weidevogelbeheerplan.



Figuur 1 Basisschema Lerend beheren

Veldinventarisaties

Het realiseren van effectief weidevogelbeheer vraagt dat de gebiedscoördinator continue actuele informatie uit het veld krijgt hoe de weidevogelpopulatie zich ontwikkelt tijdens het broedseizoen. Op basis daarvan kan hij/zij waar nodig onderbouwd een gesprek aangaan met een boer over last minute beheer. Deze veldinventarisaties bestaan uit registratie van:

- gedragwaarnemingen van weidevogels door vrijwilligers vooral op percelen met een uitgesteld maai-beheer. Dit gebeurt in principe elke week van half maart tot half juni;
- nestvondsten door boeren en vrijwilligers op percelen met nestbescherming en percelen zonder beheercontract. In principe wordt elke week gezocht in de periode half maart tot half juni;

De organisatie van het agrarisch natuurbeheer in Amstelland

Het werkgebied van de agrarische natuurvereniging De Amstel bestaat uit zes polders met een oppervlakte van totaal 2.574 ha. Op circa 1.500 ha vindt een vorm van weidevogelbeheer plaats. In drie polders liggen reservaten van Landschap Noord-Holland (LNH) met een weidevogeldoelstelling. De ANV pacht het weidevogelreservaat in polder De Ronde Hoep van LNH en geeft het land om niet uit aan agrariërs met beheerafspraken conform de weidevogeldoelstellingen van het reservaat. De Bovenkerkerpolder is een van de polders zonder reservaat. Bureau Natuurbeleven is door de provincie aangesteld als gebiedscoördinator in het werkgebied van ANV De Amstel. De boeren krijgen sinds 1993 bij het zoeken en beschermen van nesten hulp van vrijwilligers van IVN Amstelveen en van de Vogelwerkgroep Ouderkerk. Landschap Noord-Holland ondersteunt de vrijwilligers door middel van materiaal, cursussen en begeleiding in het veld. De coördinator van de vrijwilligers is als adviseur aanwezig bij de bestuursvergaderingen van de ANV. Jaarlijks vinden gezamenlijke start- en evaluatieavonden plaats. De ANV heeft een onafhankelijke ecologische commissie ingesteld die gevraagd en ongevraagd advies geeft over het collectieve weidevogelbeheerplan en voorstellen doet voor aanpassing.



Werkgebied van ANV De Amstel in Amstelland; lichtgroen is begrensde SNL-beheergebied; donkergroen is SN-reservaatgebied.

- locaties van broedparen/territoria, aangeleverd door een professionele teller. Deze telling vindt plaats tussen 20 en 30 april afhankelijk van de timing van het broedseizoen;
- locaties van gezinnen, vooral van grutto en tureluur (door deskundige vrijwilligers gecoördineerd door een professionele teller). Deze telling vindt plaats tussen 20 en 30 mei afhankelijk van de timing van het broedseizoen.

Deze registraties kunnen direct na elk veldbezoek en telling worden ingevoerd in de database Weidevogelgegevens van Landschapsbeheer Nederland (www.weidevogelbescherming.nl).



Figuur 2 Waarnemingen van weidevogels in voorjaar 2012 bij een melkveebedrijf in de Ronde Hoep

Uitgangspunten voor de veldinventarisaties en de bijbehorende communicatie

Door het maken van duidelijke afspraken over de uitvoering van de veldinventarisaties, het ontsluiten van de veldgegevens en de onderlinge communicatie hierover, kan het beschikbare geld via last minute beheer en flexibel beheer veel effectiever ingezet worden. De volgende uitgangspunten voor die afspraken zijn hiervoor de basis:

- de resultaten van de veldbezoeken en wijzigingen in beheer worden bij (of na) elk veldbezoek teruggekoppeld tussen boer en vrijwilliger;
- de resultaten van alle veldinventarisaties worden direct na elk veldbezoek ingevoerd in de database Weidevogelgegevens;
- vrijwilligers, boeren en tellers sturen hun bevindingen na elk veldbezoek via de coördinator van de vrijwilligers en de gebiedscoördinator per mail rond aan alle betrokkenen;
- de boeren ontvangen daarnaast van de gebiedscoördinator ook per post of mail de resultaten van de broedparentelling en van de gezinentelling in de vorm van kaartjes per polder;
- de beide coördinatoren zorgen ook voor opname van deze berichten op websites van de eigen organisaties.

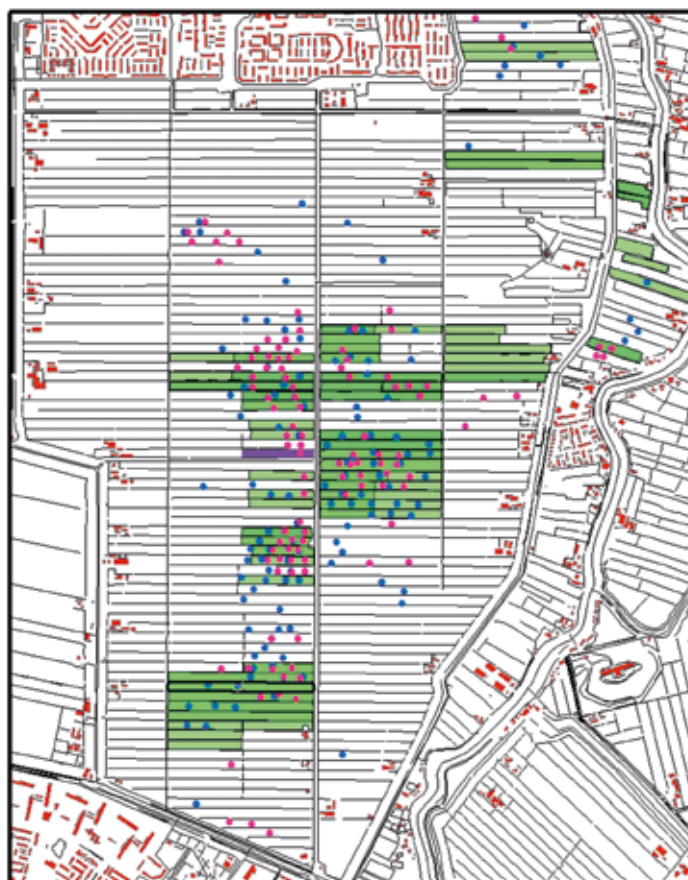
Het goed uitvoeren van veldinventarisaties vereist naast middelen voor coördinatie ook betrokkenheid van boeren en de inzet van voldoende en deskundige vrijwilligers. Dat laatste is niet in elk gebied even gemakkelijk te realiseren. Daarnaast ligt er ook een opgave voor het realiseren van de beoogde communicatie tussen alle betrokkenen. Hier ligt een belangrijke opgave voor de provinciale organisaties Landschapsbeheer en de koepels van de agrarische natuurverenigingen.

bevindingen van veldbezoeken aan betrokkenen rondgemaild en op de websites geplaatst (zoals <http://weidevogelbeschermingivnamstelveen.blogspot.nl>). Conclusie is dat de veldinventarisaties en de communicatie in Amstelland zeker nog geen 100% dekking hebben, maar de gezette stappen zijn substantieel.

Flexibel en last minute beheer

Weidevogelbeheer is effectief wanneer de contracten alleen worden afgesloten op of in de nabije omgeving van percelen met weidevogels (broedend dan wel met jongen). Het kost vaak een aantal jaren om de ideale situatie te bereiken. Dat heeft te maken met het verzamelen van de benodigde informatie over broedlocaties en broedgedrag van weidevogels. Maar ook met het leren kennen (en zo mogelijk ontwikkelen) van de beheermogelijkheden per bedrijf én van de persoonlijke instelling van deelnemende boeren. Op basis van die kennis is het haalbaar om in een traject van 5-6 jaar tot effectief en efficiënt weidevogelbeheer te komen. Dan nog moet jaarlijks de vinger aan de pols gehouden worden om te beoordelen of beheerpakketten nog wel op de juiste plekken liggen. Vaak wordt dan, naast het beëindigen van contracten op locaties zonder vogels, op nieuwe locaties een rustperiode ingesteld of bestaande rustperiodes verlengd.

19 mei 2012 98 gruttogezinnen (en 7 nesten); Bts 79%



Figuur 3 Broedpaartelling van 20 april 2012 en gezinentelling van 19 mei 2012 van de grutto in de Bovenkerkerpolder.

alarmRD-NPW07-2012

Soort, Datum

- 98 gruttogezin en 7 nesten in mei
- 124 broedparen in april

Veldinventarisaties in Amstelland

In Amstelland doen 48 agrarische bedrijven mee aan collectief weidevogelbeheer. Daarvan hebben 26 bedrijven hulp van (in totaal 15 groepjes) vrijwilligers en 22 doen het zonder. Van die 22 bedrijven leveren 10 bedrijven geen legselgegevens in. Van de 28 bedrijven werden in 2012 van 16 bedrijven direct na elk veldbezoek legselgegevens ingevoerd in de database. Van 8 bedrijven werden in 2012 ook gedragswaarnemingen ingevoerd en van 16 bedrijven werden 1-2 wekelijks de

Flexibel en last minute beheer in Amstelland

De jaarlijkse wijzigingen in het collectieve weidevogelbeheerplan in Amstelland via flexibel beheer zijn vrij beperkt van omvang. Zo is er voor 2013 op een totaal gecontracteerde oppervlakte van 1.500 hectare circa 6 ha uitgesteld maaibeheer stopgezet vanwege het ontbreken van nesten en gezinnen gedurende laatste twee jaar. De omvang van het last minute beheer is relatief groot en de laatste jaren ook toegenomen. Zo is in 2012 in totaal op 146 ha een contract voor last minute beheer afgesloten. Verder zijn er in het reservaat op 50 ha afspraken gemaakt voor verder uitstel van maaien, in het uiterste geval tot 1 juli.

Evaluatie

Op basis van de verkregen gegevens van weidevogels (nesten en/of gezinnen) wordt van elk perceel met uitgesteld maaien bepaald of dat in het daarop volgende jaar wordt voortgezet. Tevens wordt bepaald waar aanvullend flexibel beheer voor het volgende jaar gewenst is op basis van de aanwezigheid van broedparen en/of gezinnen van weidevogels in recente jaren. Deze wijzigingen worden verwerkt in het plan voor het nieuwe jaar, vervolgens aan de boeren en de ecologische commissie voorgelegd en tot slot bij de overheid ingediend.

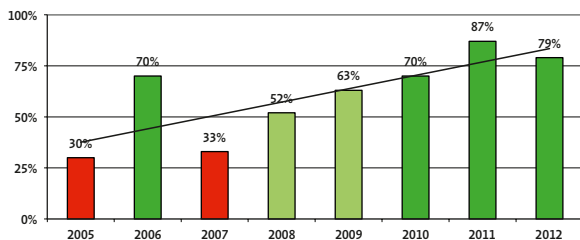
Onderdelen van de evaluatie in Amstelland

In Amstelland worden de volgende sets gegevens gebruikt bij de evaluatie:

- kaartbeelden met het definitieve gecontracteerde/afgesproken beheer per polder;
- resultaten van broedpaartellingen in de vorm van kaartbeelden en overzichten per polder;
- gegevens over de beoogde en de gerealiseerde omvang van het kuisland per polder;
- kaartbeelden van gezinnetelling per polder;
- meerjarige trends van broedparen, uitkomstresultaten, verliezen en broedsucces van de grutto per polder

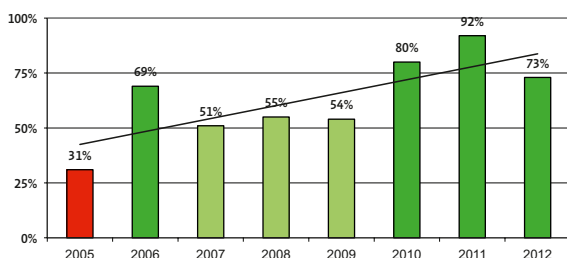
Deze resultaten worden zo snel mogelijk en zo nodig in voorlopige vorm gepresenteerd tijdens de gezamenlijke evaluatie met barbecue met boeren en vrijwilligers.

PERCENTAGE GRUTTOPAREN DAT JONGEN GROOT BRENGT
Bovenkerkerpolder

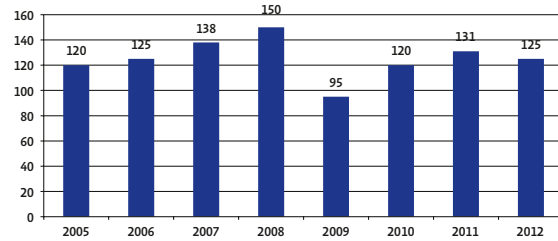


Figuur A
Broedsucces van de grutto in twee polders in Amstelland van 2005 -2012

PERCENTAGE GRUTTOPAREN DAT JONGEN GROOT BRENGT
Ronde Hoep

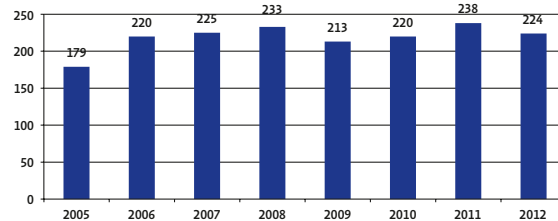


Aantal broedparen grutto in de Bovenkerkerpolder
2005-2012



Figuur B
Ontwikkeling in het aantal broedpaar van de grutto in twee polders in Amstelland van 2005 -2012

Aantal broedparen grutto in de Ronde Hoep
2005-2012



Geen blauwdruk

Lerend beheren houdt meer in dan in dit artikel kon worden beschreven. Vooral de uitvoering van het graslandbeheer, het spelen met het waterbeheer en de inpasbaarheid van beide in de agrarische bedrijfsvoering zijn essentieel voor het behalen van de doelen van het collectieve weidevogelbeheerplan. De in dit artikel beschreven veldinventarisaties en de daarmee gepaard gaande communicatie tussen alle betrokkenen zijn harde randvoorwaarden om het feitelijke weidevogelbeheer te doen slagen. Maar ieder gebied is anders en de agrarische bedrijven zijn zo verschillend dat elk gebied en vaak ook elk bedrijf zijn eigen benadering vraagt. Lerend beheren is dan ook geen blauwdruk. Een handreiking waarin al deze aspecten zijn meegenomen en de ervaringen in Amstelland kunnen anderen hopelijk wel inspireren hoe te werk te gaan.

De handreiking is te downloaden via www.veelzijdigboerenland.nl en www.weidevogelbescherming.nl (onder Downloads).<

Aad van Paassen, a.vanpaassen@landschapsbeheer.nl



Foto Aad van Paassen

Deelnemers aan een instructie voor alarmtellingen in een kruidenrijk grasland in polder De Ronde Hoep. De lange polsstok dient om over sloten te springen en de kleine stokken zijn merkstokken voor het markeren van nesten.